

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabrač Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

216.

Zgodovina kanala. Težave pri kopanju.

Davno že so prišli na to misel, da bi sueško ožino prekopali. Psametihov sin Neko II. je v sedmem stoletju pred Kr. gledal, da spoji Nil z Rudečim morjem. Pri tem delu je konec vzelo do 120.000 ljudij. V petem stoletju pred Kr. je Darij Histasp z novega se lotil dela, in Herodot nas uverja, da je sam kanal videl. Ali kmalu ga je pesek zametel, kajti Ptolomej II. Filadelf (285 pred Kr.) ga je iztrebil, in Strabon nam pripoveda da so največji brodovi mogli pluti po kanalu. Pozneje se je zopet zakidal, in cesar Trajan v prvem stoletju našega štetja je dal kopati nov kanal, pa bolje za domač promet kakor za vožnjo v Indijo. Tudi Napoleon I. se je ukvarjal s to zadevo, ko je bil v Egiptu. Dal je meriti, ali merci so napak izmerili; trdili so, da bi bilo mej Sredozemnim in Rudečim morjem celih 11^m/ razločka. Pozneje se je lotil merjenja Lesseps, in dognal je, da ni več razločka mej morjema kakor za 0.16^m. To pa je moža tem bolje spodbadalo, da bi svet unel za kopanje novega kanala. Ali imel je dosta nasprotovanja zlasti od Angležev. Še le čez leta, ko je Lesseps začel se dogovarjati s podkraljem Said Pašo, dobil je dovoljenje za orjaško podjetje. Zato je koj 1854. l. ustanovil „Compagnie universelle du canal maritime de Suéz.“ S prvega so podpisali za 200.000.000 frankov delnic (400.000 á 500 fr.), ali to je bilo veliko premalo, kar se je pozneje pokazalo.

Prvo izdatno podporo je dobila družba vsled povoljnih okolnosti. Said Paša je namreč prepustil družbi 63.000 hektarjev zemlje, ob enem se je zavezal, da hoče dajati po 20.000 delavcev. Ko pa so začeli kopati 1859 l., koj so sprevideli, da se s temi ljudmi ne bode dalo kaj prida narediti. Po vrhu je Lord Palmerston ugovarjal na ime človekoljubja, da bi domačini tlako delali evropskim podjetnikom. Družba je bila koj voljna, da preosnuje prvo pogodbo. To se je tudi zgodilo 1863. l., ko je novi podkralj Ismail Paša vmes posegel. Njemu ni bilo nikakor po volji, da so družbi prepustili 63.000 hektarjev zemlje, ker bi je bilo dovelj 3.000 za napravo kanala. Družba se je udala podkralju, zato pa je zahtevala samo za odškodovanje tlake 54.000.000 frankov, za vse vkup pa nekaj nad 84.000.000 frankov. Cesarja Napoleona III. so naprosili za razsodnika, in on je obsodil podkralja, da plača zahtevano odškodnino. Vkljub temu so morali glavnico še dvakrat povišati, 1867. in 1868. l. za 100.000.000 frankov, in 1871. l. za 20.000.000. Vsi stroški za delo in uredbo so znesli konec 1876. l. do 471.968.225 frankov.

Vprašanje 59. Imam nad 80 jablan, katerih so nekatere rodile uže do 2 jerbasa jabolk. Jeseni sem bil namazal drevje z mažo, kakeršno ste priporočali v „Novicah“, a vzlic temu je zajec drevje tako popolnoma oglodal, da ni več upanja ž njim. Mislim najemnika lova tožiti, zato prosim, kam naj se obrnem, do sodišča ali do glavarstva? (P. D. župan v S.)

Odgovor: Tožbo za povračilo škode, storjene po divjačini, morate vložiti pri okrajnem glavarstvu. Ker ste svoje drevje zavarovali, kakor to dober gospodar naredi, zato imate tudi po novi postavi pravico do odškodnine. Priporočamo Vam, da se pogovorite ter da odločno zahtevate svojo pravico. Prosim poročila ob svojem času, kako se je reč iztekla.

Vprašanje 60. Mislim si napraviti pripravo, s katero bi gnojnico vozil na njive. Kakšen naj bode voz in iz kakšnega lesa sod? Pri nas rabijo bukove sode, a taki kmalu speré, tudi hrast menim ni dober. Škropilnico bodem kupil od Hellerja na Dunaji, a prosim pojasnila, katera je boljša, št. 1. ali št. 2. v njegovem ceniku? (Fr. T. v St.)

Odgovor: Najboljši je za tak namen macesnov sod, pritrjen na dvokolesen voz z vojnici. Omenjeni škropilnici sta sicer enaki, le da se ena pritrdi pod sodom, druga pa na strani, ali od zadi. Ako naredite pripravo, kakeršno Vam gori priporočamo, potem je umestna škropilnica št. 1., katero od zadi na dno soda pritrdite. To škropilnico je tudi lažje pritrditi ter je 2 gld. cenejša. Pri naročilu skličite se na nas ter zahtevate 15 % popusta.

Vprašanje 61. Katero vrsto sadnega drevja priporočate saditi na vlažno, ob cesti ležeče zemljišče? (J. J. v Sv. Kr.)

Odgovor: Za tak vlažen kraj je češpljevo drevo in jablan. Izmed jablan so priporočene: Beli Astrakanec, veliki Bonovec, drsasti kardinal, škrlatasti Kuzinot, zeleni knežnik, zlata zimsko parmena, Harbertova rejneta itd.

Vprašanje 62. Katera mlatilnica bi bila najboljša ter bi jo lahko eden ali več ljudi gonilo, in kje jo je dobiti? (A. T. v O.)

Odgovor: Ročne mlatilnice, ki bi jo en človek ali tudi dva lahko gonila, je ni. Goniti morajo najmanj trije in tudi štirje možje, in še ti se morajo z drugimi vrstiti, ker dolgo časa malo kedo zdrži. Mlatilnice izdelujejo zelo vse tovarne enako, le cene so različne. Če stroj primerno malo stoji, je pa tudi malo vreden. Najboljše ročne mlatilnice so tiste, katerim veže os obe kolesi in imajo kolo na omah, kar močno lajša delo. Ročne mlatilnice so le tam na mestu, koder ni dobiti izurjenih mlatičev, a je posestvo premajhno, da bi se izplačalo vlačilo kupiti.

Ob enem, ko so začeli kopati kanal, napravili so tudi vodovod za sladko pitno vodo, ker brez njega bi sploh ne bilo uspevalo velikansko podjetje. Da so vodovod preje dodelali, podolžili so stari gosenski kanal, ki drži z Nila k jezerom krokodilskim, in od tam do Sueza, tako da manjše ladije morejo z Rudečega morja naravnost proti Kahiri jadрати, pa tudi še dalje po Nilu. In na sever gonijo sladko vodo izdatne trombe prav do Port Saida. Zato pa je voda napravila to čudo, da so sredi rumene pustinje nastali bujni zeleni ostrovi. Ta vodovod so dodelali 1864. l. Dolg je 25 zemljepisnih milj, širok je 15 m, in voda mu je globoka po 1½ do 2½ m, kakor je pač Nil sam.

Kanal sueški so začeli kopati pri Port Saidu 25. aprila 1859. l. Ali kako težavno in zamudno je bilo to delo! Ves material, vse orodje, stroje, oglje, železo, les je bilo treba dovažati z Evrope. Potem je bilo treba oskrbovati do 25.000 delavcev z jedjo, pijačo, obleko in stanovanjem. K vsemu temu so pritiskale političke težkoče, bolezni mej delavci in druge ovire. Kako ogromne so bile tehniške težkoče, hočemo sprevideti z nastopnih črtic. Najpreje je bilo treba poglobiti ono progo mensaleškega jezera, koder so odmerili smer kanalu. To progo, do 40 kilometrov dolgo, bilo je treba zgraditi z obeh strani s trdnima, visokima nasipoma. In prav tu bi bilo skoro vse spodletelo. Izgreben material so nasipali na desno in levo po jezeru. Ker pa so te izgrebine bile zgolj pesek, nilsko blato in konhilijske, zato je material vedno narazen lezel, in da-si so trudili že več mesecev, vender še ni bilo nič pokazati. Hoteli so že drugo smer dati kanalu, no na srečo se je nasuti material z nekimi приметinami začel sprijemati in držati, in delo se je srečno dodelalo.

Na postaji Kantura se spušča kanal v manjše jezero Ballah, potem pa se zarine v pustinjo. Tu je bilo dela izredno mnogo. Predreti so morali gore girseške, in ta predor znaša na zgoraj 300, a na zdolaj 200 črevljev. Celih 250.000.000 kubičnih črevljev materiala je bilo odstraniti. Tri ure je dolga ta proga, in na koncu stoji Ismaila, katero mesto je nastalo še le mej kopanjem kanala. Za mestom se ziblje sladkovodno jezero Beharel Timsah, to je krokodilsko jezero. Potem se zavije kanal v peščeno pustinjo, ki je dolga tri ure. Pri Tussunu in Serapeumu je bilo peska do 40 črevljev na debelo. Da so mogli ta pesek odpraviti, naredili so posebne stroje, ki so jako podobni baggerjem. Ta kos kanala dade še dandanes največ opraviti, ker ga pesek vedno zasipa. Vsakega mesca je treba odstraniti zasipino. Na to zavije kanal v veliko in malo Grenko jezero, a potem nastopi zopet žalostna mrtva pustinja. Pri Šaluf el Terabi so morali do 700.000 kubičnih črevljev kamna razstreliti in odvoziti. Na to se spusti kanal v stari faraonski kanal, in drži mej dvema dolgima moloma daleč v Rudeče morje, dve uri od Sueza.

Dve firmi francoski sta bili posebno prizadeti pri gradnji kanala. Prva firma so Borel, Lavalley in Cie.

Ta firma je prevzela globljenje in trebljenje kanala. Prevzela pa je tudi sestavljanje in popravljanje vseh strojev, kolikor so jih pripeljali s Francoske v Egipt. Ta firma je imela n. pr. 1868. l. najetih do 12.000 delavcev, in je pokurila vsakega dne do 12.000 centov premoga. Jako važna naprava v Port Saidu je bila dalje delarna kamenja Bratov Dussandov. V njihovej delarni so izdelavali od peska in hidravličnega vapna po 400 centov težke klade za gradnjo molov. Vsaka klada je stala do 300 frankov. Dokler ni bil dodelan vodovod za pitno vodo, napravil je vsak dan destilator do 20.000 litrov pitne vode.

Sueški kanal je dolg do 160 kilometrov, voda mu je globoka 8 m široka pa od 58 do 100 m; v mensaleškem jezeru tudi več, v Rudečem morju pa celo do 275 m.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Deželni odbor.

Deželni odbor dovolil je dalje na podstavi zakona z dne 11. maja 1888, dež. zak. št. 14 (§ 79. občinskega reda za Kranjsko) pobiranje občinskih priklad za l. 1891. sledečim občinam:

Košana, na neposrednje davke, *a* po davčnih občinah Košana in Volče 10 % za občinske in 9 % za stvarne šolske potrebščine v Košani; *b* po davčni občini Suhorje 10 % za občinske in 15 % za stvarne šolske potrebščine v Suhorji; *c* po davčni občini Ostrožnabrdo 10 % za občinske in 30 % za stvarne šolske potrebščine in za zgradbo šole v Ostrožnembrdu.

Jablanica, na neposrednje davke, *a* po davčnih občinah Gorenji in Dolenji Zemon 12 % občinske in 10 % za stvarne šolske potrebščine in 20 % za zgradbo šole; *b* po davčnih občinah Vrbovo, Jasen, Vrbica in Jablanica 12 % za občinske in 8 % za stvarne šolske potrebščine v Vrbovem in 30 % za zgradbo šole; *c* po davčni občini Trpčane 12 % za občinske in 20 % za šolske potrebščine v Podgrajah; končno 20 % po vsej občini na užitnino za občinske potrebščine.

Sturija, na neposrednje davke 40 % po davčni občini Sturija za občinske, šolske in farne potrebsčine in v poplačanje dolga 500 gld. zakladu Postojinske jame; 20 % pa po davčnih občinah Sturija in Kovk na užitnino za občinske potrebščine.

Trnovo, na neposrednje davke, *a* po vsem v Postenje všolanem delu občine 11½ % za stvarne šolske in 8 % za občinske potrebščine; *b* po vsem v Dolenji Zemon všolanem delu občine 7 % za stvarne šolske potrebščine, 20 % za zgradbo šole in 8 % za občinske potrebščine; *c* po vsem v Harije všolanem delu občine 30 % za zgradbo šole in 8 % za šolske potrebščine 18 % pa na užitnino po vsej občini za občinske potrebsčine.